

Briselē, 18.5.2017.
COM(2017) 239 final

**KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS
EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI**

2016. gada ziņojums par ES Pamattiesību hartas īstenošanu

{SWD(2017) 162 final}

1. Ievads

Pamattiesības un vērtības, uz kurām balstās Eiropas Savienība, 2016. gadā nonāca pārbaudījuma priekšā. Notikumi dalībvalstīs parādīja, ka ES Pamattiesību hartā nostiprināto vērtību un tiesību ievērošana nav pašsaprotama.

ES saskārās ar daudzām grūtībām, kuras saistītas ar sekām, ko radīja līdz šim nepieredzēta apmēra bēgļu pieplūdums pie ārējām robežām, kā arī ar ekonomisku nelīdzsvarotību un virkni teroristu uzbrukumu. Cilvēki, kurus skar vairākas krīzes, nav pārliecināti par to, ka viņu bērni dzīvos labāk nekā viņi paši. Viņi apšaubā, vai iestādes joprojām spēj viņus pasargāt no problēmām un apdraudējumiem, ko rada migrācija, finansiāli satricinājumi un terorisms. Šādā kontekstā rodas laba augsne nacionālisma, populisma un neiecietības pieaugumam un mudināšanai uz atstumšanu un izolacionismu kā vienīgo ceļu pašreizējo grūtību pārvarēšanai.

Laikā, kad pieaug neiecietība, ES ir arī svarīgi stingri apliecināt un atbalstīt vienādas tiesības visiem. Trešais gadskārtējais pamattiesību kolokvijs, kas notiks 2017. gadā, būs veltīts sieviešu tiesību un dzimumu līdztiesības veicināšanai. Tā būs iespēja pievērsties sieviešu iespēju veicināšanai ekonomiskā un politiskā aspektā, sieviešu tiesībām sabiedriskajā un privātajā dzīves jomā un cīņai pret visu veidu vardarbību, kas vērsta pret sievietēm; šādas vardarbības apkarošanai būs veltītas arī mērķtiecīgas darbības visa gada garumā.

Vispārējā situācija ietekmē pamattiesības ES. ES jārīkojas apņēmīgi, lai aizsargātu savas kopīgās vērtības — demokrātiju, pamattiesības un tiesiskumu — pret spēkiem, kas cenšas polarizēt sabiedrības un iedragāt ES atvērtības un solidaritātes modeli. Eiropas un valstu līmeņa iestādēm jāatgūst iedzīvotāju uzticēšanās, parādot, ka tās spēj garantēt brīvību, drošību un labklājību. Šajos centienos ļoti svarīgi būs tas, vai izdosies aizsargāt un veicināt cilvēku pamattiesības un ES kopīgās vērtības, un ES iestādēm šajā ziņā būtu jārada piemērs. Harta šajā saistībā ir ļoti vērtīgs rīks, kas pilnībā jāizmanto.

2. Hartas piemērošana ES

2.1. Pamattiesību veicināšana un aizsardzība

Pamattiesību garantēšana visiem Eiropas Savienībā

ES 2016. gadā īstenoja vairākas iniciatīvas, lai hartā noteiktajām tiesībām radītu reālu pamatu, no kā labumu gūst ES iedzīvotāji. Vairākas no iniciatīvām bija vērstas uz vienlīdzības un sociālā taisnīguma nodrošināšanu. Komisija, piemēram, iesaistījās sabiedriskā apspriešanā par Eiropas **sociālo tiesību pīlāra**¹ attīstīšanu. Pamatojoties uz hartā noteiktajām sociālajām tiesībām, pīlāra ietvaros tiks atbalstīti

¹ Apspriešana notika no 2016. gada marta līdz decembrim, un tās rezultāti pašreiz tiek pārskatīti un tiks izmantoti Komisijas priekšlikumā par Eiropas sociālo tiesību pīlāru. Plašāka informācija pieejama vietnē https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeper-and-fairer-economic-and-monetary-union/towards-european-pillar-social-rights_lv.

sekmīgi funkcionējoši un taisnīgi darba tirgi un sociālās drošības sistēmas. Tā ietvaros tiks strādāts ar cilvēkiem ļoti svarīgiem jautājumiem, kā vienlīdzīgas iespējas un piekļuve darba tirgum, taisnīgi darba apstākļi un pienācīga un ilgtspējīga sociālā aizsardzība.

Tika arī izveidota Eiropas platforma sadarbības stiprināšanai nedeklarēta darba novēršanas jomā², lai tādējādi palīdzētu nodrošināt **tiesības uz godīgiem un taisnīgiem darba apstākļiem** (hartas 31. pants).

2016. gadā tika veikti pasākumi ar mērķi veicināt **tiesības uz ģimenes dzīvi** (hartas 7. pants):

- Komisija ierosināja jaunus noteikumus regulas “Brisele IIa” ietvaros; pēc priekšlikuma pieņemšanas ar šiem noteikumiem uzlabos bērnu aizsardzību ar aizgādību saistītos pārrobežu strīdos par vecāku atbildību³,
- tika pieņemtas divas jaunas regulas, kuru mērķis ir palīdzēt starptautiskiem pāriem — gan precētiem, gan reģistrētās partnerattiecībās esošiem — ikdienā pārvaldīt savu mantu, kā arī sadalīt to šķiršanās gadījumā vai kāda partnera nāves gadījumā⁴.

Tiesības uz taisnīgu tiesu (hartas 47. un 48. pants) tika konkrēti nostiprinātas, pieņemot virkni direktīvu — par nevainīguma prezumpciju un tiesībām piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā⁵, par juridisko palīdzību⁶ un par procesuālajām garantijām bērniem⁷. Direktīva par procesuālajām garantijām bērniem un jaunie regulas “Brisele IIa” noteikumi pozitīvi ietekmēs arī **bērnu tiesības** (hartas 24. pants).

Komisija ir izveidojusi platformu strīdu izšķiršanai tiešsaistē⁸ — tajā patērētājiem tiek sniegta palīdzība, lai strīdi ar ES reģistrētiem tirgotājiem par interneta pirkumiem tiktu izšķirti ārpus tiesas, lēti, vienkārši un ātri, un jebkurā no ES oficiālajām valodām. Tādējādi tiek stiprināta **patērētāju tiesību aizsardzība** (hartas 38. pants).

Cilvēku personas datu aizsardzība ES un ārpus tās

² Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 9. marta Lēmums (ES) 2016/344 par Eiropas platformas izveidi sadarbības stiprināšanai nolūkā novērst nedeklarētu darbu (OV L 65, 11.3.2016., 12.–20. lpp.).

³ Priekšlikums Padomes regulai par jurisdikciju, lēmumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par bērnu starptautisko nolaupīšanu (pārstrādāta redakcija) (COM(2016) 411 *final*, 30.6.2016.).

⁴ Padomes 2016. gada 24. jūnija Regula (ES) 2016/1103, ar ko īsteno ciešāku sadarbību attiecībā uz jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem un nolēmumu atzīšanu un izpildi laulāto mantisko attiecību jomā (OV L 183, 8.7.2016., 1.–29. lpp.); Padomes 2016. gada 24. jūnija Regula (ES) 2016/1104, ar ko īsteno ciešāku sadarbību attiecībā uz jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem un nolēmumu atzīšanu un izpildi reģistrētu partnerattiecību mantisko seku jomā (OV L 183, 8.7.2016., 30.–56. lpp.).

⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 9. marta Direktīva (ES) 2016/343 par to, lai nostiprinātu konkrētus nevainīguma prezumpcijas aspektus un tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā kriminālprocesā (OV L 65, 11.3.2016., 1.–11. lpp.).

⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 26. oktobra Direktīva (ES) 2016/1919 par juridisko palīdzību aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem kriminālprocesā un pieprasītajām personām Eiropas apcietināšanas ordera procesā (OV L 297, 4.11.2016., 1.–8. lpp.).

⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 11. maija Direktīva (ES) 2016/800 par procesuālajām garantijām bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā (OV L 132, 21.5.2016., 1.–20. lpp.).

⁸ Pieejama vietnē <https://webgate.ec.europa.eu/odr/main/index.cfm?event=main.home.chooseLanguage>

Vēl viena no 2016. gada galvenajām darba jomām bija **personas datu aizsardzība** (hartas 8. pants). Šajā saistībā nozīmīgs sasniegums bija Vispārīgās datu aizsardzības regulas (*GDPR*)⁹ un direktīvas par datu aizsardzību policijā un krimināltiesu iestādēs¹⁰ pieņemšana.

Ar *GDPR* nostiprināti un modernizēti pašreizējie noteikumi; cilvēki varēs vieglāk piekļūt saviem personas datiem, tiem būs tiesības uz datu pārnesamību, skaidras tiesības “tikt aizmirstam” un vairākas tiesības, kas ir spēkā personas datu aizsardzības pārkāpuma gadījumā. *GDPR* arī noteikts uzņēmumu un organizāciju pienākums bez kavēšanās paziņot valsts uzraudzības iestādei par nopietniem datu aizsardzības pārkāpumiem, lai lietotāji varētu veikt atbilstošus pasākumus. Ar *GDPR* kā ar vienotu ES juridisko instrumentu noteikts viens noteikumu kopums, un tādējādi cilvēkiem tiks nodrošināta vienāda aizsardzība neatkarīgi no tā, kurā ES valstī tie atrodas.

Direktīvas (ES) 2016/680 mērķis ir ieviest efektīvu informācijas apmaiņu starp valstu tiesībaizsardzības iestādēm un nodrošināt noziegumos cietušo, liecinieku un aizdomās turēto datu pienācīgu aizsardzību kriminālizmeklēšanas vai tiesībaizsardzības procesu gaitā. Datu apstrādei tiesībaizsardzības vajadzībām ES vienmēr būs jāatbilst nepieciešamības, samērīguma un likumības principam, un tās ietvaros būs attiecīgajām personām jānodrošina atbilstoši aizsardzības pasākumi.

Papildus šai pastiprinātajai aizsardzībai Eiropas Savienībā Komisija paredzējusi arī pienācīgu datu aizsardzību ārpus ES. Komisija 2016. gada jūlijā pieņēma lēmumu par pienācīgu aizsardzību, ko nodrošina ES un ASV **privātuma vairogs**. Ar to nodrošināta personas datu brīva aprīte komerciāliem mērķiem starp ES un ASV uzņēmumiem, kas sertificēti privātuma vairoga sistēmas ietvaros, un vienlaikus nostiprinātas pamattiesības uz datu aizsardzību.

Vēl viens panākums ir ES un ASV **jumta nolīguma**¹¹ noslēgšana decembrī — tas paredz augstu datu aizsardzības līmeni personas datu nosūtīšanā starp ES un ASV gadījumos, kad policijas un tiesu iestādes sadarbojas krimināllietās.

Neaizsargātāko personu tiesību aizsardzība

Grūtos laikos bieži visvairāk cieš neaizsargātākās personas. Viena no svarīgākajām jomām ES 2016. gadā bija arī migrācijas situācijas risināšana, jo īpaši **patvēruma tiesību** (hartas 18. pants) aizsardzības un **neizraidīšanas principa** (hartas 19. pants) ievērošanas nodrošināšana. Pēc 2016. gada

⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 27. aprīļa Regula (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula) (OV L 119, 4.5.2016., 1.–88. lpp.).

¹⁰ Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 27. aprīļa Direktīva (ES) 2016/680 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi, ko veic kompetentās iestādes, lai novērstu, izmeklētu, atklātu noziedzīgus nodarījumus vai sauktu pie atbildības par tiem vai izpildītu kriminālsodus, un par šādu datu brīvu apriti, ar ko atceļ Padomes Pamatlēmumu 2008/977/TI (OV L 119, 4.5.2016., 89.–131. lpp.).

¹¹ Nolīgums starp Amerikas Savienotajām Valstīm un Eiropas Savienību par personas datu aizsardzību saistībā ar noziedzīgu nodarījumu novēršanu, izmeklēšanu, atklāšanu un saukšanu pie atbildības par tiem; http://ec.europa.eu/justice/data-protection/files/dp-umbrella-agreement_en.pdf.

aprīlī publicētā paziņojuma par **kopējās Eiropas patvēruma sistēmas (KEPS) reformu**¹² Komisija nāca klajā ar priekšlikumu par pašreizējo noteikumu grozījumiem, kuru mērķi būtu:

- i) izveidot taisnīgāku un ilgtspējīgāku sistēmu patvēruma meklētāju sadalei pa dalībvalstīm (priekšlikums Dublinas regulas pārstrādātai redakcijai¹³) un nodrošināt tās efektīvu īstenošanu (priekšlikums *Eurodac* regulas pārstrādātai redakcijai¹⁴);
- ii) labāk saskaņot patvēruma procedūras un starptautiskās aizsardzības standartus, lai nodrošinātu augsta līmeņa aizsardzību un uzņemšanu un pienācīgus drošības pasākumus patvēruma meklētājiem visā ES un lai mazinātu neatbilstīgu sekundāro pārvietošanos (priekšlikums Patvēruma procedūru regulai¹⁵, Kvalifikācijas regulai¹⁶ un Uzņemšanas apstākļu direktīvas pārstrādātai redakcijai¹⁷);
- iii) veicināt vienotu pieeju drošai un likumīgai nokļūšanai ES personām, kam nepieciešama starptautiskā aizsardzība, solidāri ar valstīm, kuras uzņem lielu skaitu pārvietotu personu (priekšlikums regulai, ar ko izveido Savienības pārmitināšanas sistēmu¹⁸);
- iv) pārveidot Eiropas Patvēruma atbalsta biroju par pilntiesīgu ES aģentūru ar plašākām pilnvarām, lai novērstu ES patvēruma sistēmas strukturālās nepilnības (priekšlikums regulai par Eiropas Savienības Patvēruma aģentūru¹⁹).

Šā likumdošanas darba uzmanības centrā bija **bērnu tiesību** (hartas 24. pants) veicināšana un aizsardzība. Īpaša uzmanība tika veltīta nepavadītu bērnu aizsardzībai tādos svarīgos aspektos kā bērna interešu prioritātes novērtēšana, bērna tiesības tikt uzklautam patvēruma procedūrās un pienācīgu uzņemšanas apstākļu un sekmīgas aizbildnības nodrošināšana²⁰. Komisijas visaptverošā pieeja visu bērnu migrantu aizsardzībai bija galvenais temats **10. ikgadējā Eiropas forumā par bērnu tiesībām**, kurš notika novembrī²¹. Komisija 2016. gada decembrī ierosināja stiprināt Šengenas informācijas sistēmu²², lai tādējādi uzlabotu tiesībaizsardzības amatpersonu un robežsargu iespējas pazudušu bērnu, tostarp migrācijas laikā pazudušu bērnu, meklēšanā.

Atvērtu, tolerantu un no rasisma brīvu sabiedrību sekmēšana

¹² Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei “Ceļā uz kopējās Eiropas patvēruma sistēmas reformu un labākām iespējām likumīgai nokļūšanai Eiropā” (COM(2016) 197 *final*, 6.4.2016.).

¹³ COM(2016) 270.

¹⁴ COM(2016) 272.

¹⁵ COM(2016) 467.

¹⁶ COM(2016) 466.

¹⁷ COM(2016) 465.

¹⁸ COM(2016) 468.

¹⁹ COM(2016) 271.

²⁰ Pārskats par grozījumiem un ierosinātajiem bērnu aizsardzības noteikumiem, kas ietverti iepriekš minētajos tiesību aktu priekšlikumos, pieejams vietnē http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/rights_child/ceas_provision_on_children_table_updated.pdf.

²¹ http://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=34456. Šis darbs tika turpināts, pieņemot 2017. gada 12. aprīļa paziņojumu “Bērnu migrantu aizsardzība” (COM(2017) 211 *final*).

²² http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-4402_lv.htm.

Pašreizējie apstākļi ir izraisījuši **pret etniskām, reliģiskām un citām minoritātēm vērsta rasisma un neiecietības** pieaugumu visā Eiropā²³. Tas ietekmē daudzas hartā minētās pamattiesības, tostarp tiesības uz nediskrimināciju (21. pants), tiesības uz cieņu (1. pants), tiesības uz personas neaizskaramību (3. pants) un tiesības uz dzīvību (2. pants).

Komisija nodrošināja platformu²⁴, kurā dalībvalstis, pilsoniskā sabiedrība, ES aģentūras un starptautiskās organizācijas strādā, lai uzlabotu reaģēšanu uz naida noziegumiem un naida runu. Tās uzmanības centrā bija:

- datu reģistrēšana un vākšana par naida noziegumiem visās dalībvalstīs,
- cietušajiem sniegtā atbalsta stiprināšana,
- internetā paustas nelikumīgas naida runas apkarošana.

Papildus šim politikas atbalstam Komisija arī turpināja divpusējas sarunas ar dalībvalstīm par būtiskām nepilnībām ES tiesību aktu transponēšanā šajās valstīs²⁵. Tā rezultātā vairākas dalībvalstis grozīja savus krimināltiesību aktus.

Lai ierobežotu internetā paustas naida runas izplatīšanos un sniegtu plašākas iespējas jauno plašsaziņas līdzekļu pārstāvjiem, Komisija 31. maijā panāca vienošanos ar *Facebook*, *Twitter*, *YouTube* un *Microsoft* par **rīcības kodeksu internetā paustas nelikumīgas naida runas apkarošanai**²⁶. Minētie uzņēmumi cita starpā apņēmas:

- mazāk nekā 24 stundu laikā izskatīt vairumu derīgo paziņojumu, kuri saņemti no iedzīvotājiem un pilsoniskās sabiedrības organizācijām un kuros lūgts dzēst nelikumīgu saturu, kurā pausts publisks aicinājums uz vardarbību vai naidu,
- izvērtēt šos paziņojumus arī no to valsts krimināltiesību aktu viedokļa, ar ko transponēti ES tiesību akti.

²³ Apsekojumā, ko 2013. gadā veica Pamattiesību aģentūra (FRA), tika konstatēts, ka tādās valstīs kā Ungārija, Francija un Beļģija līdz pat 48 % respondentu apsver iespēju emigrēt, jo vairs nejutās droši tāpēc, ka viņi ir ebreji: <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/discrimination-and-hate-crime-against-jews-eu-member-states-experiences-and>. Vairākās dalībvalstīs policija sāka apsargāt mošejas, savukārt pilsoniskās sabiedrības organizācijas 2014. un 2015. gadā ziņoja, ka tādās valstīs kā Francija, Apvienotā Karaliste, Zviedrija un Beļģija strauji pieaug pret musulmaņiem vērstu incidentu skaits, tostarp notiek vardarbīgi uzbrukumi musulmaņu sievietēm, kuras valkā galvas lakatus. Notiek arī vairāk uzbrukumu un naida runas incidentu, kas vērsti pret patvēruma meklētājiem un migrantiem, kā arī arvien vairāk uzbrukumu bēgļu apmetnēm un to dedzināšanas mēģinājumu. Pēc 2016. gada jūnija referenduma Apvienotajā Karalistē bija vērojams naida vilnis pret personām un grupām to nacionālās piederības vai etniskās izcelsmes dēļ, un pilsoniskās sabiedrības organizācijas ziņo par pieaugošu naidīgumu pret romiem un afrikāņu izcelsmes personām vairākās dalībvalstīs. FRA 2017. gadā publicēs apsekojumu *EU-MIDIS2*, un tas ļaus salīdzināt tendences dažādu minoritāšu grupu pieredzē.

²⁴ ES augsta līmeņa grupa rasisma, ksenofobijas un cita veida neiecietības apkarošanai; skatīt vietni http://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=51025.

²⁵ Padomes 2008. gada 28. novembra Pamatlēmums *2008/913/TI* par krimināltiesību izmantošanu cīņā pret noteiktiem rasisma un ksenofobijas veidiem un izpaušmēm.

²⁶ Pieejams vietnē http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/hate_speech_code_of_conduct_en.pdf.

Komisija sadarbībā ar pilsonisko sabiedrību, dalībvalstīm un IT uzņēmumiem rūpīgi seko līdzi progresam, un decembrī tā publicēja sākotnējos rezultātus²⁷.

Svarīgi pasākumi, ko papildus izglītībai ES atbalsta, lai apkarotu neiecietību tiešā saskarsmē un internetā, ir saistīti arī ar atbalstu medijpratībai, kritiskajai domāšanai un līdzsvarotiem vēstījumiem vietējā līmenī (skatīt 4. sadaļu).

2.2. Pamattiesību ievērošanas garantēšana

ES iestādēm, struktūrām, birojiem un aģentūrām harta jāievēro visās to darbībās; par jebkuru neievērošanas gadījumu var ierosināt lietu Eiropas Savienības Tiesā. Komisija iegulda lielu darbu pamattiesību integrēšanā, t. i., garantēšanā, ka tās tiek pilnībā ievērotas visos Komisijas leģislatīvajos un politiskajos priekšlikumos.

Labs šādas integrēšanas piemērs ir jaunā **direktīva par terorisma apkarošanu**, par kuru Eiropas Parlaments un Padome vienojās 2016. gada decembrī²⁸. Tajā ietverta skaidra pamattiesību klauzula, kas ir pirmā šāda veida klauzula, un izstrādes un apspriešanas procesā tika ņemti vērā vairāki pamattiesību aspekti, tostarp to ierobežojumu nepieciešamība un samērīgums, kuri skar tiesības uz pārvietošanās brīvību, tiesības uz datu aizsardzību un tiesības uz vārda brīvību (hartas 45., 8. un 11. pants). Tika arī pienācīgi ņemti vērā noziedzīgu nodarījumu un sodu likumības un samērīguma principi (hartas 49. pants), kā arī cietušo tiesības, tostarp tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību (hartas 47. pants). Direktīvas *ex post* novērtējumā tiks aplūkoti arī tās ietekme uz pamattiesībām un brīvībām.

Komisija 2016. gadā pieņēma priekšlikumu atjaunināt **ES eksporta kontroles regulu** attiecībā uz sensitīvām (divējāda lietojuma) precēm²⁹. Regula sniedz stabilu satvaru kibernetizācijas tehnoloģiju eksporta kontrolei, jo pastāv risks, ka tās var tikt ļaunprātīgi izmantotas, lai īstenotu nopietnus cilvēktiesību vai starptautisko humanitāro tiesību pārkāpumus. Turklāt, atbilstoši Komisijas priekšlikumam novembrī pieņemot grozījumu **Spīdzināšanas novēršanas regulā**³⁰, tika stiprināti ES noteikumi, kas aizliedz tādu preču eksportu un importu, kuras varētu izmantot nāvessoda izpildei vai spīdzināšanai citās valstīs.

²⁷ Rīcības kodeksa pirmais novērtējums ir pieejams vietnē http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/2016-50/factsheet-code-conduct-8_40573.pdf.

²⁸ 2017. gada 15. marta Direktīva (ES) 2017/541.

²⁹ Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 28. septembra Regulai, ar ko izveido Savienības režīmu divējāda lietojuma preču eksporta, pārvadājumu, starpniecības, tehniskās palīdzības un tranzīta kontrolei (COM(2016) 616 *final*).

³⁰ Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 23. novembra Regula (ES) 2016/2134, ar ko groza Padomes Regulu (EK) Nr. 1236/2005 par tādu preču tirdzniecību, ko varētu izmantot nāvessoda izpildei, spīdzināšanai vai citādai nežēlīgai, necilvēcīgai vai pazemojošai rīcībai vai sodīšanai (OV L 338, 13.12.2016., 1. lpp.).

Pamattiesību aspektu integrēšana ir saistīta arī ar citām jomām, piemēram, ES fondu līdzekļu izmantošanu. Komisija 2016. gadā pieņēma norādījumus par to, kā nodrošināt hartas ievērošanu **Eiropas strukturālo un investīciju fondu** īstenošanā dalībvalstīs³¹.

Migrācijas jomā — saistībā ar kopējo izmeklēšanu, ko veica Eiropas Ombuds, lai izvērtētu 2016. gada 18. martā pieņemtā ES un Turcijas paziņojuma ietekmi uz cilvēktiesībām, Komisija norādīja, ka tā turpinās rūpīgi uzraudzīt paziņojuma īstenošanu, tostarp attiecībā uz cilvēktiesību ievērošanu gan ES, gan Turcijā³².

ES pievienošanās Eiropas Cilvēktiesību konvencijai joprojām ir viena no Komisijas prioritātēm, jo īpaši ņemot vērā tās juridiskās saistības saskaņā ar Līgumu. Pievienošanās šai konvencijai stiprinās kopīgās vērtības, paaugstinās ES tiesību aktu efektivitāti un uzlabos pamattiesību aizsardzības saskaņotību ES. Tomēr Eiropas Savienības Tiesas 2014. gada decembra atzinums (kurā atzīts, ka 2013. gada pievienošanās nolīguma projekts nav saderīgs ar Līgumiem) raisīja virkni svarīgu un sarežģītu jautājumu, kuru dēļ nepieciešams veikt atkārtotas sarunas par nolīguma projekta dažādiem punktiem. Komisija kā ES pārstāve sarunās attiecīgajā Padomes darba grupā meklē risinājumus dažādajām problēmām, uz ko norādījusi Tiesa.

2.3. Hartas izpratnes veicināšana

Lai pilnībā īstenotu savas pamattiesības, cilvēkiem ir jāzina, kādas tās ir. Tiem arī jāzina, kur vērsties, ja viņu tiesības tiek pārkāptas. Komisija 2016. gada oktobrī atklāja jaunu tiešsaistes rīku, kas funkcionē kā **pamattiesību vednis**³³ un palīdz gūt skaidrību šajā jomā.

Konferencē “ES Pamattiesību hartas piemērošana valstu politikā”, ko 2016. gada februārī organizēja prezidentvalsts Nīderlande, tika izvirzīta virkne labās prakses piemēru un rīku, lai palīdzētu valstu iestādēm izvērtēt, kad un kā valsts politikas un tiesību aktu izstrādes gaitā piemērojama harta.

Turklāt Komisija izmanto ES finansējumu, lai atbalstītu projektus un tīklus, kuru ietvaros tiek analizēta valstu judikatūra, kas atsaucas uz hartu, un praktizējošiem juristiem tiek nodrošināta apmācība par hartas piemērošanu.

Pēc Komisijas 2015. gada ziņojuma par hartu publicēšanas Padome jūnijā pieņēma secinājumus par hartas piemērošanu³⁴, bet Eiropas Parlaments decembrī pieņēma rezolūciju par pamattiesību stāvokli

³¹ OV C 269, 23.7.2016., 1. lpp.

³² Spriedumā (2017. gada 28. februārī) lietās T-192/16, T-193/16 un T-257/16 Vispārējā tiesa lēma, ka ES un Turcijas paziņojums nav uzskatāms par pasākumu, ko pieņēmusi Eiropadome, nedz arī kāda cita Eiropas Savienības iestāde, struktūra, birojs vai aģentūra (72. punkts).

³³ Šā rīka pamatā ir Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras izstrādātais rīks “Clarity”, un tagad tas ir iekļauts e-tiesiskuma portālā: https://e-justice.europa.eu/content_where_to_turn_for_help-459-lv.do?init=true.

³⁴ Pieejami vietnē <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10005-2016-INIT/lv/pdf>

Eiropas Savienībā³⁵. Diskusijas Padomē un Eiropas Parlamentā sniedza vēl plašāku izpratni par pamattiesību attīstību un šīs jomas problēmām ES.

2.4. Eiropas Savienības Tiesas īstenotā ES iestāžu uzraudzība

Apvienotajās lietās *Ledra Advertising* un *Mallis and Malli*³⁶ Tiesa pēc pārsūdzības noraidīja iedzīvotāju un uzņēmumu iesniegtās prasības par anulēšanu un kompensāciju saistībā ar noguldījumu vērtības samazinājumu divās bankās Kiprā. Par to bija panākta vienošanās 2013. gada saprašanās memorandā starp Kipras iestādēm un Eiropas Stabilizācijas mehānismu. Tiesa uzsvēra, ka harta piemērojama ES iestādēm arī tad, kad tās darbojas ārpus ES tiesiskā regulējuma. Tā norādīja, ka Komisijai ir jānodrošina, ka saprašanās memorands nepārkāpj hartā noteiktās pamattiesības. Tiesību uz īpašumu (hartas 17. pants) ierobežojums bija pamatots, ņemot vērā tā mērķi, proti, eurozonas banku sistēmas stabilitātes nodrošināšanu kopumā, kā arī to, ka noguldītāji nenovēršami būtu pakļauti finansiālu zaudējumu riskam, ja šīs divas bankas bankrotētu. Tādēļ Tiesa secināja, ka nevar uzskatīt, ka Komisija būtu veicinājusi hartas pārkāpumu.

3. Hartas piemērošana dalībvalstīs

3.1. Norises pamattiesību un tiesiskuma jomā

Dalībvalstīm harta ir piemērojama tikai tad, kad tās īsteno ES tiesību aktus. Tādējādi pārkāpuma procedūras pret dalībvalstīm saistībā ar hartas pārkāpšanu var sākt tikai tad, ja konstatēta pietiekami cieša saistība ar ES tiesību aktiem.

Tomēr pat tad, kad valstis rīkojas nesaistīti ar ES tiesību aktu īstenošanu, tām ir jāievēro vērtības, uz kurām balstās Eiropas Savienība. Īpaši svarīgs ir tiesiskums kā pamattiesību aizsardzības priekšnosacījums. Komisija 2014. gadā izveidoja mehānismu, kura mērķis ir reaģēt uz jauniem sistēmiskiem tiesiskuma apdraudējumiem, ko nevar efektīvi novērst ar valsts līmeņa garantijas pasākumiem vai esošajiem ES līmeņa instrumentiem (īpaši ar pārkāpuma procedūrām)³⁷.

Reaģējot uz notikumiem Polijā, īpaši saistībā ar Konstitucionālo tiesu, Komisija šā mehānisma ietvaros 2016. gada jūlijā izdeva ieteikumu par tiesiskumu Polijā³⁸ un 2016. gada decembrī — papildu ieteikumu³⁹. Tā kā ir iedragāta Konstitucionālās tiesas leģitimitāte, integritāte un pienācīga darbība, nav iespējama efektīva konstitucionālā pārskatīšana. Šīs situācijas atrisināšana ir kopīgo interešu

³⁵ Eiropas Parlamenta 2016. gada 13. decembra rezolūcija par pamattiesību stāvokli Eiropas Savienībā 2015. gadā (2016/2009(INI)).

³⁶ Lietas C-8-10/15P un C-105-109/15P.

³⁷ Paziņojums “Jauns ES mehānisms tiesiskuma nostiprināšanai” (COM(2014) 158 final, 19.3.2014.).

³⁸ Komisijas 2016. gada 27. jūlija Ieteikums (ES) 2016/1374 par tiesiskumu Polijā (C/2016/570) (OV L 217, 12.8.2016., 53.–68. lpp.).

³⁹ Komisijas 2016. gada 21. decembra Ieteikums (ES) 2017/146 par tiesiskumu Polijā, ar ko papildina Komisijas Ieteikumu (ES) 2016/1374 (C/2016/ 8950) (OV L 22, 27.1.2017., 65.–81. lpp.).

jautājums. Ja vienā ES dalībvalstī vairs netiek garantēts tiesiskums, ir apdraudēta visas ES funkcionēšana.

Eiropas Parlaments 2016. gada oktobrī pieņēma rezolūciju par ES mehānisma demokrātijai, tiesiskumam un pamattiesībām izveidi⁴⁰. Komisija atzinīgi vērtēja rezolūcijas vispārējo mērķi — nodrošināt ES kopīgo vērtību ievērošanu un izpildi⁴¹. Tomēr Komisija uzskata, ka būtu pēc iespējas pilnvērtīgāk jāizmanto pašreizējie instrumenti, novēršot dublēšanos. Dažādi rīki un iesaistītās puses jau pašreiz nodrošina efektīvu papildu līdzekļu kopumu kopīgo vērtību atbalstīšanai un aizstāvēšanai. Komisija arī turpmāk novērtēs un liks lietā šos līdzekļus. Viena no galvenajām Parlamenta iecerēm bija pašreiz savākto datu un ziņojumu klāstu par pamattiesību stāvokli dalībvalstīs padarīt pieejamāku un redzamāku, tostarp arī valstu līmenī. Komisija to vērtēja atzinīgi, jo daudzas citas iesaistītās puses, tostarp Eiropas Padome un tās Venēcijas komisija, ES Pamattiesību aģentūra (FRA) un nevalstiskās organizācijas, vāc informāciju par tiesiskumu, demokrātiju un pamattiesībām dalībvalstīs.

3.2. Eiropas Savienības Tiesas norādījumi dalībvalstīm

ES Tiesa saskaņā ar sistēmu, kas paredz iespēju lūgt prejudiciālus nolēmumus, turpināja sniegt norādījumus valstu tiesnešiem par hartas piemērojamību un interpretāciju.

Apvienotajās lietās *Tele2 Sverige AB*⁴² un *Tom Watson e.a*⁴³ Tiesa analizēja divu dalībvalstu tiesību aktus, kuros noteikts pienākums visaptveroši un nediferencēti saglabāt informāciju par datu plūsmu un atrašanās vietas datus par visiem abonentiem un reģistrētiem lietotājiem un attiecībā uz visiem elektronisko sakaru līdzekļiem. Tiesa secināja, ka šie tiesību akti ierobežo pamattiesības uz privātās dzīves neaizskaramību un personas datu aizsardzību (hartas 7. un 8. pants). Ņemot vērā to plašo tvērumu un nelielos aizsardzības pasākumus, visi šie ierobežojumi tika atzīti par nepamatotiem — pat gadījumos, kad to mērķis bija cīnīties pret smagiem noziegumiem. Tomēr šāds mērķis var attaisnot iepriekš definētas informācijas par datu plūsmu un atrašanās vietas datu saglabāšanu, ja attiecībā uz saglabājamo datu kategorijām, iepriekš identificētiem saziņas līdzekļiem, datu subjektiem un saglabāšanas ilgumu tā tiek veikta tikai tādā apmērā, kāds patiešām nepieciešams.

Lietā *GS Media BV*⁴⁴ Tiesa lēma par **hipersaišu izvietošanu**, izvērtējot, vai tā nav pretrunā pamattiesībām uz vārda brīvību (hartas 11. pants). Plašsaziņas līdzekļu uzņēmums savā tīmekļa vietnē bija publicējis hipersaiti, kas lietotājus ved uz vietnēm, kur pieejamas žurnāla *Playboy* uzņemtas fotogrāfijas, kurās redzama slavena persona. Tā kā autortiesību īpašnieks nebija devis atļauju šo fotogrāfiju publicēšanai minētajās tīmekļa vietnēs, žurnāla redaktors uzskatīja, ka hipersaišu

⁴⁰ Eiropas Parlamenta 2016. gada 25. oktobra rezolūcija par ES mehānisma demokrātijai, tiesiskumam un pamattiesībām izveidi.

⁴¹ Eiropas Parlamenta plenārsēdes debates 2016. gada 25. oktobrī.

⁴² C-203/15.

⁴³ C-698/15.

⁴⁴ C-160/15.

izvietošana ir autortiesību pārkāpums. Plašsaziņas līdzekļu uzņēmums turpināja publiskot šīs hipersaites vai tām līdzīgas hipersaites, kad dažas no iepriekšējām bija kļuvušas nederīgas. Ņemot vērā piemērojamo ES Autortiesību direktīvu⁴⁵, Tiesa lēma, ka pirms jebkādu darbu izziņošanas sabiedrībai vienmēr ir jāsaņem atļauja no autortiesību īpašnieka. Tiesa atzina, ka bez autortiesību īpašnieka atļaujas veiktā tādu hipersaišu publiskošana, kuras ved uz attiecīgajās tīmekļa vietnēs publicētajiem darbiem, ir uzskatāma par izziņošanu sabiedrībai. Tomēr tā pieļāva iespēju, ka atsevišķos gadījumos personai, kas izvieto saiti, varētu būt grūti noteikt, vai atļauja ir sniegta. Šajā saistībā jāievēro taisnīgs līdzsvars starp autortiesību īpašnieka tiesībām un saites izvietotāja tiesībām uz vārda brīvību. Taču, ja izvietotājs ir zinājis vai tam būtu bijis jāzina, ka tiek pārkāptas autortiesības (kā tas bija šajā lietā), tā rīcība uzskatāma par izziņošanu sabiedrībai bez autortiesību īpašnieka piekrišanas.

Spriedums apvienotajās lietās *Aranyosi* un *Caldararu*⁴⁶ attiecās uz dalībvalstu pienākumu ievērot hartā noteiktās pamattiesības un jo īpaši ievērot **spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodu aizliegumu**, izpildot **Eiropas apcietināšanas orderi (EAW)**. Tiesa lēma, ka saskaņā ar hartas 4. pantu (kurā nostiprinātas absolūtas tiesības), ja izpildes iestāžu rīcībā ir informācija, kas liecina, ka pastāv faktiskas necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās risks, kurš saistīts ar apcietinājuma apstākļiem izsniegšanas dalībvalstī, tām, lemjot, vai izpildīt EAW, jāizvērtē risks, kam pakļauta attiecīgā persona. Ja tiek konstatēts, ka šī persona ir pakļauta riskam, EAW izpilde ir jāatliek un to var izbeigt, ja saprātīgā termiņā riska esamība nevar tikt noraidīta. Izvērtējot risku, par izpildi atbildīgajai iestādei pienācīgi jāņem vērā personas **pamattiesības uz brīvību un nevainīguma prezumpcijas** princips (hartas 6. un 48. pants).

3.3. Valstu judikatūra ar atsaucēm uz hartu

Valstu tiesnešiem joprojām ir būtiska loma pamattiesību un tiesiskuma nodrošināšanā. ES Pamattiesību aģentūra konstatēja⁴⁷, ka valstu tiesas 2016. gadā turpinājušas atsaukties uz hartu, lai sniegtu norādījumus un ierosinājumus, — arī ievērojamā skaitā lietu, kas neietilpst ES tiesību jomā.

Īpaši liela uzmanība pievērsta **bērnu tiesībām** (hartas 24. pants). Kādā Apvienotās Karalistes tiesā⁴⁸ izskatītā lieta bija saistīta ar Nigērijas valstspiederīgo, kurš dzīvojis Apvienotajā Karalistē 25 gadus. Viņa meitas (13 un 11 gadus vecas) ir Apvienotās Karalistes pilsones. Viņš pārsūdzēja izraidīšanas orderi, kurš bija izdots uz sabiedriskās kārtības apsvērumu pamata. Tiesa anulēja pirmās instances tiesas lēmumu, jo uzskatīja, ka tā nav ņēmusi vērā bērnu tiesības regulāri uzturēt personiskas attiecības

⁴⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes 2001. gada 22. maija Direktīva 2001/29/EK par dažu autortiesību un blakustiesību aspektu saskaņošanu informācijas sabiedrībā (OV L 167, 22.6.2001., 10.–19. lpp.).

⁴⁶ C-404/15, C-659/15.

⁴⁷ FRA 2016. gada ziņojums, kas tiks publicēts 2017. gada maijā.

⁴⁸ Augstākā tiesa (Imigrācijas un patvēruma lietu palāta), *Adebayo Abdul v. Secretary of State for the Home Department*, [2016] UKUT 106 (IAC).

un tiešus sakarus ar abiem vecākiem, izņemot gadījumus, kad tas ir pretrunā viņu interesēm (hartas 24. pants). Šis hartas noteikums imigrācijas tiesību kontekstā tika interpretēts kā patstāvīgas tiesības.

Citā gadījumā kāda Zviedrijas tiesa izmantoja hartas 24. pantu kā vienīgo juridisko pamatu valsts krimināltiesību interpretēšanai bērnam saudzīgā veidā⁴⁹. Parasti personām, kas palīdzējušas ārvalstniekiem nokļūt Zviedrijā apmaiņā pret samaksu, tiek piespriests sods trīs līdz četrus mēnešus ilga apcietinājuma apmērā. Taču šajā lietā tiesa atzina, ka attiecīgā persona šādi rīkojusies, lai palīdzētu bērniem. Tiesa piesprieda tikai nosacītu sodu un sabiedriski derīgu darbu, pamatojoties uz hartas 24. pantu un valsts iestāžu pienākumu ņemt vērā bērna intereses.

4. Īpašā tēma: 2016. gada gadskārtējais pamattiesību kolokvijs “Plašsaziņas līdzekļu plurālisms un demokrātija”

Gadskārtējais pamattiesību kolokvijs ir unikāls dialoga veidošanas pasākums, kas sekmē savstarpējo sadarbību un politisko iesaisti pamattiesību veicināšanas un aizsardzības jomā ES. Tas sniedz iespēju noteikt un īstenot konkrētus politikas pasākumus saistībā ar aktuāliem pamattiesību jautājumiem.

Otrajā gadskārtējā kolokvijā (2016. gada 17. un 18. novembrī) tika no pamattiesību viedokļa analizētas daudzveidīgās saiknes starp brīviem un plurālistiskiem plašsaziņas līdzekļiem un demokrātiju⁵⁰. Valstu un ES politikas veidotāji, starptautiskās un pilsoniskās sabiedrības organizācijas, galvenie redaktori, žurnālisti, valstu regulatori, dažādu žurnālistu un plašsaziņas līdzekļu asociāciju, IT uzņēmumu un akadēmisko aprindu pārstāvji, tiesneši un citi praktizējoši juristi izteica ierosinājumus attiecībā uz nozīmīgiem pasākumiem, ko varētu īstenot visas iesaistītās puses; šie ierosinājumi tika atspoguļoti kolokvija secinājumos, ko Komisija publicēja neilgi pēc pasākuma⁵¹.

Viens no tematiem bija plašsaziņas līdzekļu brīvības un neatkarības no politiska un finansiāla spiediena aizsargāšana. Kolokvija dalībnieki uzsvēra plašsaziņas līdzekļu regulatoru neatkarības nozīmīgumu un aicināja bez kavēšanās pieņemt Komisijas leģislatīvo priekšlikumu par grozījumiem Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīvā⁵².

Vēl viens diskusiju temats bija žurnālistu tiesību nostiprināšana un viņu pasargāšana no spiediena, draudiem, fiziskas vardarbības un naida runas. Dalībnieki uzsvēra, ka ir ļoti svarīgi cīnīties pret to, ka pret žurnālistiem, īpaši sievietēm, vērsti noziegumi un naida izpausmes paliek nesodīti. Turpmākie pasākumi ietver ES finansējuma piešķiršanu projektiem, kas saistīti ar plašsaziņas līdzekļu plurālismu, žurnālistu aizsargāšanu un internetā paustas naida runas apkarošanu. Komisija 2016. gada novembrī

⁴⁹ *Skåne and Blekinge*, Apelācijas tiesa, 2016. gada 5. decembra lēmums lietā B 7426-15.

⁵⁰ http://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=31198

⁵¹ http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/2016-50/2016-fundamental-colloquium-conclusions_40602.pdf

⁵² Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai, ar ko, ņemot vērā mainīgos tirgus apstākļus, groza Direktīvu 2010/13/ES par to, lai koordinētu dažus dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos paredzētus noteikumus par audiovizuālo mediju pakalpojumu sniegšanu (COM(2016) 287 final, 25.5.2016.).

sāka ES mēroga kampaņu pret sievietēm vērstas vardarbības apkarošanai un novēršanai, kā arī šajā sakarā izsludināja mērķtiecīgas darbības gadu, kas ietver arī pasākumus plašsaziņas līdzekļos⁵³.

Kolokvija dalībnieki pievērsās arī problēmām un iespējām, kas rodas plašsaziņas līdzekļu konverģences apstākļos. Tika apspriesta ētiskas žurnālistikas un medijpratības nozīme, kā arī kvalitatīvas preses un pētnieciskās žurnālistikas finansiālā ilgtspēja. Notika diskusijas arī par to, kā plašsaziņas līdzekļu plurālismu un informācijā balstītas demokrātiskas debates ietekmē algoritmu izmantošana un viltus ziņu izplatīšana. Paredzēti tādi pēcpasākumi kā finansējums medijpratības veicināšanai, atbalsts ētiskas labās prakses apzināšanai ar mērķi atbalstīt kvalitatīvu informāciju, kā arī Komisijas ietekmes novērtējuma sagatavošana un sabiedriskās apspriešanas⁵⁴ sākšana trauksmes cēlēju aizsardzības jomā.

5. Secinājumi

Pēdējā laika notikumi ES un citur nopietni apdraud pamattiesības. Komisija saglabā modrību un apņēmību, lai pamattiesībām ES nodrošinātu augsta līmeņa aizsardzību. Tā vēl aktīvāk strādās, lai panāktu, ka visi ES tiesību aktu priekšlikumi un pasākumi ir pilnībā saderīgi ar hartu. Komisijas mērķis ir garantēt, ka visas struktūras, uz kurām attiecas harta, turpina to ievērot.

Nav iespējams pārvērtēt līdzsvara un atsvara sistēmas nozīmīgumu demokrātiskās sabiedrībās, jo īpaši augstāko tiesu un konstitucionālo tiesu svarīgo lomu ES kopīgo vērtību aizstāvēšanā; šīs lomas īstenošanā tām jāsniedz atbalsts, tomēr pilnībā ievērojot tiesu iestāžu neatkarību. Demokrātisku sabiedrību stūrakmens ir neatkarīga ārējā uzraudzība (cita starpā saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību konvenciju). Ir jānovērtē un jā saglabā pilsoniskās sabiedrības organizāciju būtiskais ieguldījums, jo tās palīdz atjaunot līdzdalību demokrātijā un tiesiskuma un pamattiesību īstenošanā.

⁵³ http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-3946_en.htm.

⁵⁴ http://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=54254.